

Dansk Antifonale

I Danmark begyndte arbejdet med at tilpasse danske tekster til gregorianske melodier for ca. 30 år siden, da "Hellig Trefoldigheds Oratorium" på grundlag af to års praktiske erfaringer i 1929 udgav et udvalg af Bibelske Psalmer med oldkirkelige Melodier, tilrettelagt til praktisk brug. Som medudgiver ved denne udgave nævnes på titelbladet professor Erik Abrahamsen, den daværende Ordinarius i musikvidenskab ved Københavns universitet, medens de øvrige udgivere ikke er navngivne. Ved anden udgaven 1933 derimod var nuværende sognepræst i Bjerreby på Tåsinge, pastor Gunnar Pedersen en af hovedredaktørerne. Han var en af de første, der herhjemme interesserede sig for gregoriansk sang og i årenes løb har han udført ikke så lidt arbejde med tilrettelæggelsen af gregorianske melodier til brug ved liturgiske andagter bl. a. for Samfundet Dansk Kirkesang og Københavns Dreng- og Mandskor. I musiktillægget til anden udgaven af Bibelske Psalmer findes der fra hans hånd foruden psalme- og lektionstoner både Kyrie, Gloria, Agnus Dei, Litaniets, Te Deum, Venite med Invitatorium, responsoriet "I dine hænder" og antifonen til Nunc dimittis tilrettelagt med danske tekster. I det følgende år fulgte som privat trykt publikation til gennemprøvning i en snævrere kreds hans Evangelisk Dansk Tidebøn, der indeholder tekster til matutin, sext, vesper og

completorium i ugen foruden nogle anvisninger til brug i kirkeåret, og omkring samme tidspunkt offentliggjorde Johs. Bruun sin Dansk Højmesse og Tidesang, udarbejdet til brug ved de såkaldte "Stille dage", der afholdtes en gang årlig i Helsingør. Fra trediverne stammer også to små texthæfter med teksterne til henholdsvis vesper og completorium, udgivet af Samfundet "Pro ecclesia", og bag begge disse publikationer sporer man også Gunnar Pedersens hjælpende hånd. Endelig fulgte i 1946 en fuldstændig udgave af hele Psalteren med tilhørende antifoner, tilrettelagt af Gunnar Pedersen. I forordet dertil siges udtrykkeligt, at det øvrige liturgiske stof, der var taget med i anden udgaven, nu med vilje er udeladt med henblik på at offentliggøres i anden sammenhæng. Grunden var den, at man allerede så småt var begyndt at arbejde på at tilvejebringe et fuldstændigt antifonale, af hvilket Bibelske Psalmer skulde udgøre tredje del. En begyndelse til første del blev gjort i 1947 med heftet Morgen- og Aftensang, der indeholder teksterne til Laudes og Vesper på ugedage, Matutin og Completorium på søndage og flere tidebønner til kirkeåret. Den tilsvarende musik bragtes i Antifonale (1949), hvoraf størsteparten lå færdig fra Gunnar Pedersens hånd, da han af forskellige grunde måtte give arbejdet fra sig. Den resterende del tilrettelagdes af Dag Monrad Møller,

der bad mig overtage den musikalske redaktion.

I de følgende år blev det Monrad Møller og mig, der kom til at arbejde sammen, han som redaktør af teksterne og jeg som musikalsk rådgiver. I 1953 kunde vi som første del af et antifonale udsende teksterne til Ugens Tidebønner, og omtrent samtidig udsendtes et nødtørftigt udvalg af musikken dertil i Kortfattet Antifonale, men først i 1959 var vi så vidt, at vi kunde lykønske hinanden til den færdige redaktion af et fuldstændigt antifonale, af hvilket teksterne nu foreligger i publikationen Dansk Tidebog 1961, indbundet sammen med tredje udgaven af Bibelske Psalmer, medens musikken dertil endnu venter på at blive sendt i trykken.

Om tilrettelæggelsen af musikken kan der være grund til at nævne, at de principper, efter hvilket arbejdet er foregået, i årenes løb har undergået så store ændringer, at der i virkeligheden er tale om en fuldstændig omlægning af metode. Det hænger til dels sammen med ydre omstændigheder, men har dog sin væsentligste årsag i, at den større fortrolighed med det til en begyndelse ukendte stof medførte en stadig større hensyntagen til enkeltheder, som det mere overfladiske kendskab enten havde overset eller anset for mindre væsentlige. Da jeg blev opfordret til at overtage den musikalske redaktion, var mit kendskab til gregoriansk sang begrænset til Graduale Romanum og Peter Wagner's Einführung in die gregorianischen Melodien, de to standardværker, man skulde kende til magisterkonferens i musikvidenskab ved Københavns universitet, og da jeg siden

min examen kun havde været i berøring med gregoriansk sang under to korte besøg i Beuron og Solesmes, var mit kendskab til antifonalet og tidebønnen praktisk taget lig nul. Hvor lidt jeg i virkeligheden vidste om disse ting, gik op for mig ved at deltage i Laurentius Petri sällskapets sommerkonventer, men til gengæld traf jeg der Arthur Adell og Knut Peters, hvis store viden jeg fik lov at øse af, og hvis råd og vejledning har været os til så stor hjælp, at det er mig en kær pligt ved enhver given lejlighed at udtrykke min dybe taknemlighed for alt det, disse to mænd har betydet for vort arbejde. I praxis fik vi lejlighed til at udnytte de erfaringer, vi havde gjort i Sverige, i den serie af udsendelser, vi havde held til at få den danske statsradiofoni til at interessere sig for, idet man som helgmålsbøn på lørdagene før første søndag i advent, palmesøndag og pinsedag begyndte at sende en liturgisk andagt i form af vesper eller completorium, sunget af skolebørn. Serien sendtes oprindeligt kun fra Kristkirken i Tønder, men er i de seneste år blevet noget udvidet, således at der nu vexles mellem Tønder og Sct. Olai domkirke i Helsingør. Her fik vi lejlighed til uforbindtligt at afprøve en del af arbejdsresultaterne, og selv om nogle af de anvendte antifer og responsorier også blev trykt på små sangblade, var det dog muligt ved given lejlighed at revidere eller kassere det, der ikke kunde stå for en kritisk prøvelse.

I løbet af arbejdet viste det sig, at en del af de anskuelser, jeg havde lært at kende i Peter Wagners bog, ikke holdt stik, og derved førtes jeg uvilkårligt til

en undersøgelse af det materiale, som de franske benediktinere har udgivet og bearbejdet. Som resultat deraf besluttede jeg mig at vælge Antiphonale Monasticum til udgangspunkt for vort arbejde, og dette førte naturligt til en større uafhængighed af de svenske forbilleder og en mere selvstændig stillingtagen til de opdukkende problemer.

I adskillige år stod det mig klart, at vi i Danmark hverken kunde eller skulde slavisk følge de principper, der var anvendt i Sverige, bl. a. fordi Svensk og Dansk er forskellige med hensyn til accentforhold, men det var mig ikke muligt at finde frem til en tilfredsstillende musikalsk udformning af visse melodiske og rytmiske forhold, før jeg under udarbejdelsen af et foredrag til et af Laurentius Petri sällskapets studiekonventer fik fat på den bog, der kunde give mig indgående besked om de melodiske og rytmiske love, efter hvilke de gregorianske melodier er bygget. Ferretti's *Esthétique grégorienne* kom til at betyde et vendepunkt for hele vort arbejde, idet det mere indgående kendskab til gregoriansk stil medførte en gennemgribende revision af hele det indtil da tilvejebragte materiale, men samtidig kunde vi arbejde videre i forvisningen om, at det endelige resultat er gregoriansk i den forstand, at de foretagne ændringer holder sig inden for stilens grænser og for så vidt svarer til, hvad man allerede foretog sig i den levende tradition, når en ny text skulde tilpasses til en forhåndenværende melodi. De principper, vi har fulgt, kan stort set deles i tre kategorier eller trin, om man vil. Det første trin består i at oplede en antifon, hvis text

har samme antal stavelser og samme accentforhold som den text, der skal lægges, og mærkeligt nok lod det sig i slet ikke så få tilfælde gøre at finde en fuldstændig overensstemmelse mellem en latinsk og en dansk text, dog sjældnere med bibeholdelse af den melodi, til hvilken den latinske text hørte. Lykkedes det ikke at finde en fuldstændig overensstemmelse, kunde det i et større antal tilfælde lade sig gøre at tilvejebringe denne overensstemmelse ved lette melodiske ændringer efter de af Ferretti påviste love for forholdet mellem den melodiske udformning og textens accentforhold. Disse ændringer angår som oftest kun periodeslutningerne, men kan dog også dreje sig om indsætning (eller borttagning) af en enkelt betonet stavelse.

En anden farbar vej var jævnføring af antifoner, bygget over samme melodiske mønster, men med perioder af vekslede længde. I sådanne tilfælde lykkedes det ofte i een antifon at finde een eller flere linjer med samme akcenter som den givne text, medens de øvrige linjer lod sig finde i andre antifoner, og den musikalske redaktion bestod da i at samle disse linjer til en helhed omtrent som brikker, der lægges i et mønster. Noget lignende gjorde sig forøvrigt også ofte gældende med hensyn til udformningen af de for hver toneart typiske initiumsformler. I enkelte extreme tilfælde kunde det dreje sig om en sammenstilling af de for et antifonmønster typiske formler, men i en anden rækkefølge og uden modstykke i det forhåndenværende antifonmateriale. Størst vanskelighed beredte de længere antifontexter, især de, der er knyttet til

de traditionelt særlig kendte eller "berømte" melodier, men til gengæld har nogle af dem en text, som ikke er hentet direkte fra bibelen, og med hensyn til parafraser er man naturligvis betydeligt friere stillet. Det samme er i øvrigt også tilfældet med en del af responsorierne, navnlig de store responsorier til den stille uge, hvor vi — ligesom ved hymnerne — kunde drage nytte af vor medredaktør, Harald Vilstrups overordentlig fine digteriske teknik og fremragende poetiske begavelse. Det behøver næppe at omtales særskilt, at alle — såvel musikalske som textlige — hjælpemidler er blevet udnyttet i fuldt mål. Ved siden af Antiphonale Monasticum er der hentet stof fra Antiphonale Romanum, fra Antiphonale Sarisburiense og Mediolanense, fra svenske håndskrifter, fra det Svenska Antifonalet I og II, og for teksternes vedkommende er der benyttet ældre og nyere danske bibeloversættelser sammenholdt med latinske og græske originalversioner

og tyske, engelske og svenske oversættelser. Den anvendte arbejdsmåde måtte naturligt føre til, at det færdige resultat ikke holder sig til en absolut strengt afgrænset stil, som det i vore dage så ofte kræves, når talen er om gudstjenestemusik. Tværtimod afspejler det noget af den stilistiske brogethed, der i tidens løb er kommet til at præge overleveringen af den gregorianske sang. Det skal heller ikke nægtes, at ligesom vor arbejdsmåde har fjernet os mere og mere fra vore svenske forbilleder, således har den også bragt os på afstand af Gunnar Pedersens arbejde. For imidlertid ikke at understrege den stilforskel, der er det naturlige resultat af to vidt forskellige arbejdsmåder, har vi foretrukket at lade hans og vort arbejde fremtræde side om side, så at det kan stå enhver frit at tage det i brug, han finder bedst egnet til sit formål.

Finn Viderø